

P A N U :

"SANTAHOLMAN KIVITALON"
TARINAA — NYLANDEREISTA

Valokuva: Atte Kalajoki

Vuoden 1836 Nymanssonin kartan laajoissa selityksissä sanotaan, ettei koko Oulun kaupungissa ollut, kirkon lisäksi, kuin kaksi kivitaloa: "Icke flera, än 2 stenhus i hela Staden..." Kaupunki oli jaettu neljään kaupunginosaan. Isoakatua vastasi lähinnä Myllytulinkatu, joka alkoi (noin) Tyttölyseon nykyisen vanhan talon kulmasta ja päättyi Pakkihuoneenkatuun. I kaupunginosa oli tämän kadun meren puolella Kallisenvirran ja Kaupunginojan välillä, II Myllytulinkadun itäpuolella ulottuen Kajaanintulliin, III Kaupunginojan eteläpuolella ulottuen Pakkihuoneenkatuun, IV siitä Limingantulliin = nuku. Matilan talo Kirkkokadun-Nummikadun kulmassa.

Oletan, että kahdella kivitalolla tarkoitettiin taloja, jotka olemme oppineet tuntemaan Suomen Pankin ja Santaholman taloina. Oli muutakin kivistä rakettua, mutta ei varsinaisia asuintaloja. Toki oli olemassa mm. nykyisen Franzén-Liskon talon kivikerros. — SP:n talon vaiheet on suurin piirtein selvitetty. Santaholman talon tarina olisi juuri tässä vaiheessa lysti tietää. Kun katson mainitsemaani 1836-vuoden karttaa, jossa siis jo on toteutettu 1825 vahvistettu suurpalon (1822) jälkeinen uusi asemakaava, on po, kulmatontin omistajaksi merkitty Anders Nylander. Nylanderit näyttävät olevan varsinainen porvarissuku sen hetken Oulussa. Andersin lisäksi Abrahamit, Danielit, Matit ja Johnanit omistavat tontteja vähän siellä ja täällä.

Anders Nylanderille merkitty kulmatontti silloisen Läntisen Pitkänkadun (sittem. Aleksanterink.) — Kauppurienkadun risteyksessä oli uudessa tontti- ja kaupunginosa-järjestelyssä numero III-18 (nykyisin se on I-18). Kartasta ei selviä, mitä tontille oli rakennettu. Perimätiedon mukaan, tallettajana mm. Tatu Vaaskivi, talo, jota olen puhutellut Santaholman taloksi, olisi rakennettu 1760. Muistaakseni samainen ystävämmä Vaaskivi kertoo, että siinä olisi Suomen sodan 1808—09 aikana ollut sairaala, mikä tuntuu itsestään selvältä ratkaisulta niissä oloissa.

Miten Anders on tullut tonttillensa? Päätely on pääasiassa oletusta. Luen ja luen P. W. Snellmanin porvarismatrikkelia 1771... ("Handelssocieteten och ... 1936" /Kalevan kirjap. 1937). Paljon ovat Nylanderit omistaneet, mutta Snellmanin käyttämät tontinumerot eivät sovi em. 1836-vuoden

karttaan. Esim. Anders on kyllä omistanut, sanoo PWS, tontin n:o 89 IV:ssä kaupunginosassa, jopa jo ennen paloa 1822. Kolmatta viikon kyselemisten jälkeen osoitettiin minulle yllättäen samaisen Snellmanin tuntu pääteos, Oulun Kauppaseuran historia, jossa sivulla 126 on Märten Hackzellin (Mart Haxell) asemakaavaehdotus vuodelta 1763. On se sellainen kyllä sekä maanmittauskonttorissa että kaupungingeodeetilla, on minullakin kopio, mutta siinä on vain yksi numerointi, jolle ei ole selitystä. Kauppaseuran historiaan on kuitenkin painettu kuva kopiosta, jossa kullakin tontilla on kaksi numeroa eli tontit on numeroitu uudelleen ja nyt kaupunginosittain. Paikalle, joka passaa olemaan juuri nykyinen Santaholman tontti, on silloisessa IV kaup.osassa numero 89 lyöty. Ja juuri numeron 89 omisti Anders Nylander jo ennen 1822.

Pitkä selitys, niinpä niin, mutta sain osoitetuksi, että Nylanderit ovat olleet kiinni tontissaan jo ennen paloa.

Anders N. oli kauppias jo ainakin neljännessä polvessa, syntynyt 1795. Isä Abraham oli merkittävä liikemies, laivanvarustaja ym. Perunkirjoitusta on kymmeniä sivuja. Tekee mieli olettaa, että Antti-poika on perinyt tontin, josta nyt puhun, sisältään. Isä Abrahamin kohdalla on PWS:n matrikelissa kuitenkin vain maininta tontista IV-39, mikä sopisi kuvaan vain, jos Hackzellin kartan numero 89 olisi luettu 39:ksi, mikä — iuvalla sa-

noen — ei olisi yhtään mahdotonta, vaikka suurennuslasilla katsoo... Abraham Nylander kuoli 1821, mutta Anders Nylanderin äitipuoli Brigitta eli Brita Cajanus-Nylander eli vuoteen 1839. Nylanderitteen hommaksi Santaholman talon tapaisen kivitalon pyrkäminen ei olisi mikään kumma. Kaikki he olivat mielikuvituksella varustettuja yritteliäitä miehiä. Kuuluisin olj Abrahamin velli Johan Matinpka Nylander, Olhavan Nybyn lasitehtailija ym. Anders, veljenpoika, puolestaan varusti Oulun ensimmäisen matkustajahöyrylaivan, siipilaiva Uleåborgin, höyrykuunarin 1836. Anders oli jopa Kauppaseuran puheenjohtaja, mutta 1854 hän "cederade bonis" eli — joutui konkurssiin. Mahtoiko englantilaisten mairinnousulla ja tuhopoltoilla olla vaikutusta tapahtumiin! Sen jälkeen hän eli erossa perheestään, johon kuuluivat mm. Fredrik ja William -nimiset pojat, molemmat myöhemmin professoreita, ja kuoli ilmeisesti varsin onnettomissa olosuhteissa mökissään Raatissa 1869.

En vielä tiedä, kenelle tontti Andersilta joutui, mutta 1862 sen omisti kauppias Karl Henrik Krohn, m:nulle ainakin tuntematon suuruus. Tontin rakennuspiirustuksista 1846 näkyy, että Nylanderin-Santaholman jyrkäväseläinen kivitalo jo silloin oli olemassa.

